

۲۰۷۵۲۱۲

مبانی مدیریت بحران (بحران‌های طبیعی و سازمانی)

دکتر مهدی پیراهیمی‌نژاد رفسنجانی

تهران

۱۳۹۸

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)
پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: ابراهیمی نژاد رفسنجانی، مهدی، ۱۳۳۲-

عنوان و نام پدیدآور: مبانی مدیریت بحران (بحران‌های طبیعی و سازمانی) / مهدی ابراهیمی نژاد رفسنجانی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: دوازده، ۱۸۴ ص.؛ مصور، جدول.

فروست: «سمت»؛ ۲۶۵. مدیریت؛ ۱۵۷.

شابک: ۰-۰۷۱۲-۰۲-۶۰۰-۹۷۸-۱۷۰۰۰۰ ریال

یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: Mehdi Ebrahimi Nejad Rafsanjani. The Fundamentals of Crisis Management (Natural and Organizational Crises).

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: مدیریت بحران، Crisis Management

موضوع: برنامه‌ریزی راهبردی، Strategic Planning

موضوع: برنامه‌ریزی سازمانی، Organizational Planning

موضوع: کارایی سازمانی، Organizational Effectiveness

شناسه آژوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی.

The Organization for Researching and Composing University Texts in the Humanities (SAMT), Institute for Research and Development in the Humanities.

رده‌بندی کنگره: ۱۱۶۸ م ۲ الف / ۴۹ HD

رده‌بندی دیویی: ۶۵۸/۱۰۵۶

شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۱۰۲۴۴

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)

پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

مبانی مدیریت بحران (بحران‌های طبیعی و سازمانی)

دکتر مهدی ابراهیمی نژاد رفسنجانی (دانشیار دانشگاه شهید باهنر کرمان)

ویراستار: مریم ربانی

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۸

تعداد: ۵۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: سمت

چاپ و صحافی: مشعر

قیمت: ۱۷۰۰۰۰ ریال. در این قیمت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و

عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)،

روبه‌روی پمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۰۲-۴۴۲۴۶۲۵۰.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

@sazman_samt

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا پخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	فصل اول: کلیات، ماهیم و تعاریف بحران
۳	تاریخچه بحران و مدیریت بحران
۶	مفهوم بحران
۸	تعاریف بحران
۱۱	ویژگی‌های بحران
۱۲	مدیریت بحران
۱۵	اهمیت و ضرورت مدیریت بحران
۱۶	اهداف مدیریت بحران
۱۷	تفاوت مدیریت استراتژیک و مدیریت بحران
۱۸	شباهت مدیریت استراتژیک و مدیریت بحران
۱۹	تلفیق مدیریت استراتژیک و مدیریت بحران
۲۱	مفاهیم و تعاریف نظری و عملیاتی
۲۱	ریسک
۲۲	زلزله
۲۲	مدیریت بحران زلزله
۲۲	کالبد
۲۲	آسیب‌پذیری
۲۲	فرم شهر
۲۳	بافت شهر
۲۳	بافت تاریخی
۲۳	شریان‌های حیاتی
۲۴	بازسازی
۲۴	بحث و پرسش

فصل دوم: طبقه‌بندی و انواع حالات بحران

حالات کلی و متمایز بحران‌ها

طبقه‌بندی وضعیت‌های بحرانی از نظر روش تصمیم‌گیری

حالات‌های رتوس مکعب بحران

نوع‌شناسی بحران

تقسیم‌بندی مدیریت بحران

سایر تقسیم‌بندی‌های بحران

بحران‌های طبیعی و غیر طبیعی

پیشینه و تاریخچه موضوع تحقیق

پیشینه و تاریخچه موضوع بحران طبیعی زلزله در خارج از ایران

پیشینه و تاریخچه موضوع بحران طبیعی زلزله در داخل ایران

بحث پرسش

فصل سوم: نظام جامع مدیریت بحران

روند برنامه‌ریزی برای دستیابی به طرح جامع مدیریت بحران

ضرورت آموزش مدیریت بحران اجتماعی

جو حاکم در شرایط بحرانی

تصمیم‌گیری در بحران

نظریات مدیریت بحران

نظریه تعادل در مدیریت بحران

نظریه تعادل سیستمی در مدیریت بحران

الگوهای مدیریت بحران

الگوی مدیریت جامع بحران

الگوی سلسله‌مراتبی یا هرمی (رویکرد فرماندهی و کنترل)

الگوی سازمان ملل

الگوی سازمان‌های امدادی غیر دولتی و بشردوستانه (جامعه‌محور)

الگوی جامعه‌محور پاتون و جانسون

الگوی دفتر منطقه‌ای توسعه سازمان ملل در مداخلات جامعه‌محور مدیریت بحران

مدل‌های مدیریت بحران

۱. مدل گترالس هررو و پرات

۲. مدل پرنیت

۶۲	۳. مدل پیرسون و میتراف
۶۴	۴. مدل فینک
۶۵	۵. مدل شش مرحله‌ای لیتل جان
۶۶	۶. مدل سه مرحله‌ای مدیریت بحران
۶۷	۷. مدل چهار لایه برای تدبیر بحران‌ها
۷۳	۸. مدل مدیریت بحران تیری و میتراف
۷۴	۹. مدل واکنشی در مقابل مدل پیش فعال
۷۶	۱۰. مدل مدیریت بحران اسکات - دی جانسون
۷۶	دیدگاه‌های مربوط به مدیریت بحران
۷۷	الزامات - پریب بحران سازمانی
۷۹	الزامات ضروری برای مدیریت اثربخش
۷۹	تخصیص منابع انسانی و مالی به بحران
۸۳	بحث و پرسش
۸۴	فصل چهارم: چرخه مدیریت بحران
۸۸	بحران و فرایند مدیریت بحران
۹۱	مراحل مدیریت بحران
۹۲	برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری در مدیریت بحران
۹۳	عوامل محیط بیرونی
۹۴	عوامل درون سازمانی و مدیریت ناموفق
۹۴	تأثیر متقابل محیط درونی و بیرونی در پیدایش بحران
۹۵	فرایند برنامه‌ریزی مدیریت بحران
۹۹	فراگرد برنامه‌ریزی قبل از بحران
۱۰۰	شاخص‌های مدیریت قبل از بحران (مرحله پیش‌بینی و پیشگیری)
۱۰۱	مدیریت بحران با استفاده از مدیریت شناور یا جزیره‌ای (بهره‌گیری از گروه‌های داوطلب مردمی)
۱۰۳	چرخه مدیریت بحران سازمانی
۱۰۴	چرخه عمر بحران و دیدگاه استراتژیک نسبت به آن
۱۰۶	مدیران بحران و وظایف آن‌ها
۱۰۷	مدیریت بحران و منابع انسانی
۱۰۹	نقش ارتباطات در مدیریت بحران سازمانی
۱۱۰	گام‌های اساسی مدیران بحران برای حل بحران سازمانی
۱۱۰	سازمان بحران‌زده و سازمان یادگیرنده

۱۱۱	مدیریت بحران‌های آینده
۱۱۳	بحث و پرسش
۱۱۵	فصل پنجم: برنامه مقابله با بحران
۱۱۵	برنامه‌ریزی برای مقابله با بحران
۱۱۶	برنامه‌ریزی کوتاه‌مدت
۱۱۶	برنامه‌ریزی بلندمدت
۱۱۸	مواجهه با بحران و کنترل آن
۱۲۱	انواع سیستم‌های کنترل
۱۲۳	محدودیت‌ها و موانع فرایند مدیریت بحران
۱۲۵	نمونه‌های از بحران‌ها
۱۲۷	تجارب جهانی در زمینه مدیریت بحران و اسکان موقت زلزله‌زدگان
۱۲۷	کشور ژاپن: سیاست‌ها، ابزارها و قوانین ملی
۱۲۸	ایالات متحده: سیاست‌ها، ابزارها و قوانین ملی
۱۲۹	کانادا: سیاست‌ها، ابزارها و قوانین ملی
۱۳۰	تاریخچه مدیریت بحران اسکان موقت در ایران
۱۳۱	برنامه کشورهای جهان برای پیش‌بینی زلزله
۱۳۲	بحث و پرسش
۱۳۳	فصل ششم: مدیریت بحران سازمانی
۱۳۴	مدیریت بحران و چگونگی مقابله با بحران سازمانی
۱۳۴	تعریف بحران سازمانی
۱۳۵	بحران در سازمان
۱۳۹	طبقه‌بندی بحران‌های سازمانی با توجه به چگونگی ایجاد آن‌ها
۱۴۰	طبقه‌بندی بحران بر اساس دوره زمانی ایجاد آن
۱۴۲	دیدگاه‌ها در زمینه چگونگی ایجاد بحران سازمانی
۱۴۳	انواع بحران‌های سازمانی
۱۴۴	چگونگی مقابله با بحران سازمانی
۱۴۶	مهم‌ترین اقدامات سازمان در مقابله با بحران
۱۴۷	ویژگی‌های بحران و افول سازمان
۱۴۷	ویژگی‌های مشترک بحران‌های سازمانی
۱۴۸	اهداف عمده برنامه مدیریت بحران سازمانی

۱۴۹	آموزش بحران
۱۵۰	بحران و یادگیری
۱۵۰	رویکردهای مدیریت بحران
۱۵۱	سازمانهای غیر دولتی و مدیریت بحران
۱۵۵	بحث و پرسش
۱۵۶	پیوست: قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران در ایران
۱۷۶	فهرست منابع

www.ketab.ir

مقدمه

بحران^۱، مقوله‌ای است که همه سازمان‌ها و جوامع کم‌وبیش، با توجه به ماهیت وظایف و فعالیتشان، با آن روبه‌رو هستند. بروز خطرهای، سوانح و بحران‌های مختلف طبیعی، اقتصادی، سازمانی، اجتماعی، سیاسی و نظامی به همراه حوادث پیش‌بینی‌ناپذیر واقعیتی است که بشر در طول تاریخ همواره با آن روبه‌رو بوده است.

صحتی شدن جامع و گسترش ارتباطات و نقل و انتقال سریع اطلاعات و همچنین گسترده شدن سازمان‌های اجتماعی همراه با موفقیت‌های فراوان فناوری، نه تنها میزان بروز خطرهای غیرمنتظره را کاهش داده بلکه در بسیاری موارد افزایش نیز داده است؛ به بیان دیگر، امروزه بحران در سازمان‌ها تهدید و واقعیتی جداناپذیر از ماهیت درونی سازمان‌ها شده است. از این رو سازمان‌ها مجبورند همراه با افزایش پیچیدگی و توان تولیدی خود، توان رویارویی و مواجهه با بحران‌های مختلف را نیز افزایش دهند. سری که تنها با برنامه‌ریزی‌های میان‌مدت و بلندمدت، ممکن می‌شود.

مدیریت بحران، یکی از فعالیت‌های کلیدی در زمینه مدیریت استراتژیک، اهمیت خاصی دارد. این کتاب با عنوان «مبانی مدیریت بحران» برای دانشجویان کارشناسی ارشد رشته «مدیریت بحران» تدوین شده است تا توان مدیریت خود را در مسئولیت‌های اداری و در مواجهه با بحران‌ها تقویت کنند. همچنین برای افزایش اطلاعات نیروهای انسانی منشأ خدمت در مراکز استان‌ها و شهرستان‌ها در تیم‌های مدیریت بحران مؤثر است.

این کتاب مشتمل بر مقدمه، تاریخچه، ضرورت و تعاریف مدیریت بحران، برنامه‌ریزی بحران و مدیریت آن در انواع بحران‌های طبیعی، اجتماعی و سازمانی است و ابعاد گوناگون

مقابله با بحران و راه‌های مقابله با آن تشریح می‌شود. امید است مجموعه مباحث، مورد استفاده دانشجویان، مدیران و اندیشمندان عزیز قرار گیرد و از راهنمایی و نقد خود ما را بهره‌مند سازند.

مهدی ابراهیمی‌نژاد - دانشیار دانشگاه شهید باهنر کرمان

Ebrahimi.Nejad@Uk.Ac.Ir

www.ketab.ir